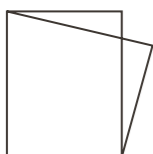

Ny ph.d.-afhandling: Pædagogers faglighed – i lyset af en stigende ekstern regulering

Ph.d.-forsvar: april 2021

Christian Aabro, lektor,
ph.d., Institut for
Pædagoguddannelse,
Københavns
Professionshøjskole

Tidligere har vi gået og snakket lidt, og så har vi lige tænkt: Vi kan lige se til næste stuemøde, hvordan er det så gået. Og så er tingene sådan flydt lidt ud i sandet. Men idet vi har fået de her udviklingsplaner, så er vi bare blevet helt skarpe på, helt konkret, hvad det er, vi skal arbejde med. Så det gør, at der sker en hurtigere handling ift. nogle bekymringer, vi har omkring nogle børn. Og det der med at vi har fået nogle gode redskaber og værktøjer, som vi kan bruge, altså til alle mulige forskellige ting, det gør, at det giver noget mere ro i vores hoveder, at vi har nogle konkrete ting, vi kan tage afsæt i.
(Udsagn fra pædagog, interview i lkast, 2016).

I løbet af de år jeg har interesseret mig for pædagoger og deres arbejde i daginstitutioner, har jeg set, hvordan feltet har været udsat for ændringer som følge af en stigende politisk interesse i 0-6 årsområdet. Både nationalt og kommunalt etableres i stigende grad systemer til

faglig regulering af det pædagogiske arbejde. Pædagogerne har skullet vænne sig til at rette blikket mod både nationale læreplaner og kommunale programmer og koncepter, og de har skullet lære at forbinde deres konkrete pædagogiske arrangeringer af børnenes hverdagsliv med pejlemærker, temaer og metoder, samtidig med at de har skullet låne sprog i systemerne og programmerne for at løfte deres dialoger med hinanden, med forældre, med andre faggrupper og med forskellige ledelseslag.

På trods af at denne udvikling har haft meget bred politisk opbakning, har den i forskerkredse afstedkommet en markant kritik. Inden for især professionsforskning, men også inden for børne- og daginstitutionsforskning, problematiseres den øgede regulerings betydninger for det pædagogiske arbejde. I hovedtræk går kritikken på, at standarder, dokumentationskrav, koncepter, læreplaner og andre præfabrikerede formater skaber et billede af det pædagogiske arbejde –

og af pædagoger – som entydige, som noget, man på forhånd kan beslutte formålet med og retningen af. Det er et billede, der ikke tager hensyn til de kontekstuelle forhold og stedsensitive pædagogiske vurderinger af, hvad der er bedst for bestemte børn, under bestemte forhold, på bestemte tidspunkter, hvor bestemte ting er gået forud. Læser man fx Foucault-inspirerede analyser, får man en forskningsfortælling om, at pædagogernes faglighed underkendes og udsættes for mistillid, og at styringerne frarøver pædagogerne deres råderum og myndighedsfelt. Der er tale om et udefrakommende professionaliseringskrav, der paradoksal nok medfører en afprofessionalisering af pædagogerne.

Hvor er subjektet?

Men i denne kritik forstås pædagogerne tit som nogen uden agens, som 'tomme' eller sovende, uden noget at stå imod med. De forstås som teknikere – forskerfortællingerne overtager så at sige illusionen om entydighed i fortællinger om 'pædagogen' som entydig figur og om 'barnet' som idealbarnet, det uddannelsesparate eller alderssvarende barn. Ambitionerne i disse forskerfortællinger går derfor ofte i retning af at ville 'vække' pædagogerne af denne vildfarelse og mobilisere dem som modstandsbevægelse. Selvom jeg deler frygten for, at den stigende ydre regulering risikerer at indsnævre pædagogernes faglige råderum, savner jeg blik for subjekternes egne meningsdannelser. Hvorfor er koncepterne så populære, hvis de binder pædagogerne til særlige handlinger og indskrænker deres handlerum? Hvorfor får koncepterne så godt fat rundt omkring, hvis de er udtryk for manualiseringer og instrumentalise-

ringer, der smider den verdensberømte danske reformpædagogiske tradition ud med badevandet? Koncepterne er ikke neutrale eller objektive, for de er i høj grad med til at definere pædagogerne og deres arbejde. Men det kan da ikke være hjernevask og top-down-styring det hele?

Da jeg i efteråret 2016 sad i lkast og talte med to pædagoger om deres brug af konceptet De Utrolige År, blev det tydeligt for mig, at når pædagogerne kunne få handleplaner i et pædagogisk så fremmed koncept som De Utrolige År til at give mening, så måtte der være mere på spil, end at pædagogerne bare var sidste led i en kommunal implementeringskæde. Bevares, pædagogerne har ikke haft indflydelse på de koncepter, de arbejder med, og de er også usikre på, hvor de kommer fra, og hvem der har besluttet dem. De fortæller, at det kræver tilvænnning pludselig at skulle tale om og gøre ting anderledes. Og selvfølgelig har de stillet sig forskelligt i det; nogle er sprunget ombord i koncepterne med det samme, andre har trådt på bremsen og nægtet at tage disse nye mærkelige programmer til sig. Til at starte med, i hvert fald. Men koncepterne ordner også noget for pædagogerne, de tilbyder nogle kategorier, nogle systemer at tænke faglighed i, nogle strukturer, som giver mening og retning. Der er med andre ord nogle aspekter af den stigende regulering af pædagogers arbejde, jeg savner i de allerede eksisterende forskningsfortællinger.

Et interaktionistisk perspektiv på pædagoger

Jeg interesserer mig i min afhandling for pædagogernes fortællinger om deres arbejde for at få et indblik i, hvordan

de håndterer en tiltagende regulering, og hvordan de forstår deres faglighed i lyset af denne regulering. Jeg trækker i den forbindelse på inspirationer fra socialpsykologien, især den symbolske interaktionisme, fordi den giver mig adgang til at forstå den måde, pædagogerne forholder sig til deres arbejde på ud fra den mening, arbejdet har for dem. Ikke som individuelle motiver knyttet til erfaringer eller livshistorie, og heller ikke som en mekanisk konsekvens af pædagogernes objektive (arbejds) forhold. Jeg ser snarere mening som noget, der udspringer af pædagogernes møder med hinanden; som noget, der skabes i sociale definitionsprocesser. Jeg vælger altså at stille mig et sted, hvor jeg fokuserer på det mikrosociologisk producerede. Det vil sige, at subjektet forstås som et resultat af den måde, man bliver set på og indgår i et givent socialt rum, og at man former sin identitet inden for de identificeringsmuligheder, rammerne giver. Det er altså en mellemposition: På den ene side skriver jeg mig væk fra de Foucault-inspirerede tilgange, hvis kritiske tolkninger risikerer at fratage pædagogerne deres stemme, fx ved at hævde, at det er (styrings)diskurser, der taler, mens forskeren placeres i en privilegeret position, der hører noget andet bag det, pædagogerne selv siger og mener. Det betyder ikke, at der ikke ligger noget bag. Men det er for mig at se problematisk, hvis det ikke bliver efterprøvet i en dialog med pædagogerne selv. På den anden side forstår jeg ikke pædagogerne som rene subjekter, der helt upåvirkede af styring og struktur definerer deres egen mening og faglige horisont. De er en del af en social virkelighed, en 'forhandlet orden', som er under konstant udvikling, og som individet kan påvirke og forandre. Individets valgmuligheder relaterer sig

hele tiden til det, Mead i *On Social Psychology* (1964) kalder 'den generaliserede anden', som er individets internaliserede repræsentation af samfundets normer, forventninger og værdier. Hvis vi skal kunne forstås af andre og indgå i samfundets sociale liv og fællesskaber, bliver vi nødt til at fremstille os selv i overensstemmelse med andres opfattelser af os og at tilpasse vores handlinger og holdninger til de sociale roller, vi forventes at indgå i. Med Goffman kan man sige, at selvet aldrig kun er et udtryk for dets indehaver og dennes dispositioner, behov og holdninger. Det er også et udtryk for samfundsinteresser, tilgængelige ressourcer og mulige legitimeringer. En konstruktivistisk-interaktionistisk tilgang forsøger at medtænke, at velfærdsstaten sætter nogle bestemte rammer for de professionelle arbejde; rammer, som både påvirker velfærdsarbejdet og de professionelle selvforståelse.

Faglighed som pragmatiske balanceringer

I gennem analyser af en række fokus-gruppeinterviews viser jeg, hvordan pædagogerne oplever at være underlagt både en stærkere politisk styring og en forringelse af deres arbejdsvilkår, og det påvirker i høj grad deres måder at gå til deres arbejde på. Ikke sådan, at den stigende eksterne regulering gør deres arbejde mere entydigt. Pædagogerne ser hverken deres arbejdsliv som harmonisk eller uproblematisk. Det fremstår derimod som modsigelsesfyldt, fuldt af ambivalenser og 'udspænd'. De beskriver forskellige krydspres og hensyn, som de skal overveje – men det er netop i dette rum, via disse overvejelser, at deres faglighed kommer til syne: som stedsensitive balanceringer i en praksis, der aldrig er givet, uanset koncepter og styring. Somme tider har de lokale balanceringer måske nok karakter af ret pragmatiske håndteringer af alt det, de ikke føler, at de kan gøre noget ved alligevel. Men som oftest inddrages styringerne, læreplanerne, koncepterne aktivt i pædagogernes håndteringer af de mange krav og vilkår: som meningsfulde kategorier,

der på den ene side fremstår befriende faste i deres retningsanvisninger, og som på den anden side kan byttes rundt i og lånes sprog i med talrige lokale variationer.

Men hvordan disse inddragelser og 'udblændinger' udfolder sig i praksis, kan min afhandling ikke give svar på. Forholder pædagogerne sig mon på samme måde i deres hverdag, som de giver udtryk for i samtalerne med mig? Det ville være interessant at undersøge, hvordan styringer, læreplaner og koncepter indgår i pædagogernes faglige interaktioner. Kan man fx forestille sig, at koncepter (og konceptsprog) slår ind bestemte steder i institutionerne, i bestemte zoner som garderobe, pauserum eller kontor og ikke i andre? Og er det særlige former for styring, der inddrages, og andre former, der udblændes? Det ville kræve, at man som forsker fulgte med pædagogerne fra samtalerummet og ud i etnografisk inspirerede studier af praksis. I den henseende er der stadig lidt at tage fat på.